

Sygn. akt III PK 36/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 grudnia 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bogusław Cudowski (przewodniczący)

SSN Dawid Miąsik

SSN Krzysztof Rączka (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa A. W.

przeciwko Skarbowi Państwa - Zakładowi Karnemu w [...]

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 13 grudnia 2016 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K.

z dnia 16 października 2015 r., sygn. akt IV Pa .../15,

**uchyla zaskarżony wyrok w całości i przekazuje sprawę do
ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach
postępowania kasacyjnego Sądowi Okręgowemu w K..**

UZASADNIENIE

Powód A.W. domagał się zasądzenia na jego rzecz od pozwanego Skarbu Państwa – Zakładu Karnego w [...] zapłaty 52.850 zł tytułem pomocy finansowej na uzyskanie lokalu mieszkalnego.

Powód od czerwca 2006 r. jest funkcjonariuszem Służby Więziennej, od dnia 29 kwietnia 2008 r. zajmuje stanowisko młodszego inspektora przy kierownictwie Zakładu Karnego w [...]. A.W. od dziecka zamieszkiwał wraz z rodzicami w W., w domu stanowiącym własność rodziców powoda. Ojciec powoda zmarł w dniu 14 września 2009 r., spadek po nim nabyli po połowie powód i jego matka. W wyniku dokonanego działu spadku, matka powoda otrzymała gospodarstwo rolne wraz z wchodzącym w jego skład budynkiem mieszkalnym, zaś powód samochód osobowy oraz ciągnik. A.W. zawarł w dniu 8 sierpnia 2012 r. umowę przedwstępną, w której zobowiązał się kupić wchodzącą w skład gospodarstwa rolnego działkę numer 37 wraz z położonymi na niej budynkami w terminie do końca 2014 r.

Powód już wcześniej zamieszkiwał wraz z matką, żoną oraz dzieckiem pod adresem W. na podstawie zezwolenia matki. A.W. zajmował wraz z żoną i dzieckiem jeden pokój, matka powoda drugi, zaś wszyscy domownicy wspólnie korzystali z pokoju dziennego. Powód z tytułu użytkowania lokalu nie płacił matce żadnych kwot, natomiast partycypował w kosztach utrzymania domu.

Powód w dniu 8 sierpnia 2012 r. zwrócił się do dyrektora pozwanego Zakładu Karnego o przyznanie pomocy finansowej na uzyskanie lokalu mieszkalnego na podstawie art. 184 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej. Decyzją z dnia 21 maja 2013 r. dyrektor pozwanej jednostki penitencjarnej odmówił przyznania pomocy, jako powód odmowy podając, że powód z dniem 10 stycznia 2013 r. nabył w wyniku dziedziczenia ustawowego spadek po swojej zmarłej matce, w którego skład wchodził, między innymi, dom jednorodzinny, znajdujący się w miejscowości położonej niedaleko miejsca pełnienia służby przez powoda, w którym powód zamieszkiwał wspólnie z matką. Tym samym powód nie spełniał warunków do udzielenia pomocy finansowej, bowiem zgodnie z art. 187 pkt 2 ustawy o Służbie Więziennej nie przydziela się na podstawie decyzji lokalu mieszkalnego funkcjonariuszowi posiadającemu w miejscowości, w której pełni służbę, lub w miejscowości pobliskiej lokal mieszkalny w spółdzielni mieszkaniowej albo dom jednorodzinny lub dom mieszkalno-pensjonatowy albo lokal mieszkalny stanowiący odrębną nieruchomość, odpowiadający co najmniej przysługującej mu powierzchni mieszkalnej.

Powód nie zgodził się z zapadłą decyzją i przedstawioną w niej argumentacją i złożył pozew do sądu, żądając przyznania na jego rzecz pomocy finansowej.

Wyrokiem z dnia 27 listopada 2014 r., sygn. IV P .../14 Sąd Rejonowy w S. oddalił powództwo uznając, że powód w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy finansowej na uzyskanie lokalu mieszkalnego miał zabezpieczone potrzeby mieszkaniowe, bowiem zamieszkiwał on w domu jednorodzinnym, stanowiącym własność jego matki na podstawie umowy użyczenia. W ocenie Sądu powód był posiadaczem domu w zakresie odpowiadającym co najmniej przysługującej mu powierzchni mieszkalnej, ponadto miał świadomość, że dom ten stanie się jego własnością w wyniku dziedziczenia po matce.

Apelację od wyroku złożył powód domagając się zmiany zaskarżonego wyroku w całości i zasądzenie na jego rzecz kwoty 52.850 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu, a także o zasądzenie od pozwanego kosztów procesu oraz kosztów postępowania przed Sądem II Instancji.

Zaskarżonemu wyrokowi pozwany zarzucił naruszenie prawa materialnego, w szczególności art. 184 i art. 187 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej poprzez błędne przyjęcie, że korzystanie przez powoda z mieszkania w domu swojej matki na zasadzie umowy użyczenia stanowiło zaspokojenie jego potrzeb mieszkaniowych, w związku z czym nie spełniał warunków do uzyskania przydziału lokalu mieszkalnego stosownie do art. 187 wspomnianej ustawy i tym samym nie przysługiwała mu pomoc finansowa na uzyskanie lokalu w miejscowości pełnienia służby lub miejscowości pobliskiej. Zdaniem powoda spełniał on w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy finansowej wszystkie przesłanki niezbędne do jej uzyskania.

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 16 października 2015 r., sygn. IV Pa .../15 uwzględnił apelację powoda i zmienił zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego, przyznając powodowi żadaną przez niego kwotę wraz z odsetkami ustawowymi.

Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd I Instancji, jednak uznał, że z ustalonych okoliczności sprawy wysnuł on błędne wnioski, bowiem w takim stanie faktycznym, jak ustalony w niniejszej sprawie należało

przyjąć, że powód spełniał przesłanki do udzielenia pomocy finansowej na dzień złożenia wniosku o jej udzielenie i tym samym należało zasądzić dochodzoną przez powoda kwotę.

Powyższy wyrok skargą kasacyjną zaskarżył pełnomocnik pozwanego Skarbu Państwa podnosząc, że narusza on:

1) art. 170 ust. 1 w zw. z art. 171 w zw. z art. 172 pkt 1 w zw. z art. 184 ust. 1 w zw. z art. 187 pkt 2 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej w zw. z art. 336 k.c. poprzez błędną wykładnię i przyjęcie, że posiadanie lokalu lub domu w rozumieniu art. 187 pkt 2 ustawy o Służbie Więziennej nie obejmuje posiadania lokalu lub domu na zasadzie umowy użyczenia, jeśli lokal lub dom użyczają funkcjonariuszowi Służby Więziennej w służbie stałej osoby trzecie (np. rodzice lub teściowie), którzy również w nim zamieszkują, bez względu na zakres posiadania tegoż lokalu lub domu przez funkcjonariusza Służby Więziennej oraz osoby trzecie (np. rodziców/teściów funkcjonariusza), a w konsekwencji dokonanej wykładni przez niewłaściwe zastosowanie przepisu art. 170 ust. 1 w zw. z art. 171 w zw. z art. 172 pkt 1 w zw. z art. 184 ust. 1 w zw. z art. 187 pkt 2 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej w zw. z art. 336 k.c. i przyjęcie, że powodowi przysługuje prawo do uzyskania pomocy finansowej pomimo, że w dacie uzyskania statusu funkcjonariusza Służby Więziennej oraz w dacie złożenia wniosku o przyznanie pomocy finansowej w trybie art. 184 ust. 1 ustawy o Służbie Więziennej posiadał dom jednorodzinny w miejscowości pełnienia służby w zakresie odpowiadającym co najmniej przysługującej mu powierzchni mieszkalnej w miejscowości pełnienia służby;

2) art. 170 ust. 1 w zw. z art. 171 w zw. z art. 172 pkt 1 w zw. z art. 184 ust. 1 w zw. z art. 187 pkt 2 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej poprzez błędną wykładnię i przyjęcie, że nabycie przez funkcjonariusza Służby Więziennej w służbie stałej prawa własności lokalu lub domu w miejscowości pełnienia służby lub w miejscowości pobliskiej, odpowiadającego co najmniej przysługującej temu funkcjonariuszowi powierzchni mieszkalnej zgodnie z ustawą o Służbie Więziennej, po złożeniu przez funkcjonariusza wniosku o przyznanie pomocy finansowej na uzyskanie tegoż lokalu lub domu w trybie art. 184 ust. 1 ustawy o Służbie Więziennej, a przed przyznaniem tejże pomocy finansowej na

jego uzyskanie, na podstawie innego tytułu prawnego niż wskazany we wniosku o przyznanie pomocy finansowej i nieodpłatnie (tj. bez powstania zobowiązania finansowego funkcjonariusza Służby Więziennej z tytułu nabycia prawa do tego lokalu lub domu wskazanego we wniosku o przyznanie pomocy finansowej nie jest możliwe), nie ma wpływu na spełnienie przesłanek przyznania funkcjonariuszowi pomocy finansowej w trybie art. 184 ust. 1 ustawy o Służbie Więziennej (w tym przesłanki negatywnej z art. 187 pkt 2 i z art. 172 pkt 1 ustawy o Służbie Więziennej, przesłanki zaciągnięcia przez funkcjonariusza Służby Więziennej zobowiązania finansowego na uzyskanie lokalu lub domu w celu zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych funkcjonariusza oraz przesłanki przyznania funkcjonariuszowi pomocy finansowej w celu zgodnym z ustawą o Służbie Więziennej, tj. w celu zrekompensowania części wydatków ponoszonych przez funkcjonariusza na uzyskanie lokalu lub domu w celu zaspokojenia jego potrzeb mieszkaniowych), a w konsekwencji dokonanej wykładni przez niewłaściwe zastosowanie przepisu art. 170 ust. 1 w zw. z art. 171 w zw. z art. 172 pkt 1 w zw. z art. 184 ust. 1 w zw. z art. 187 pkt 2 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej i przyjęcie, że powodowi przysługuje prawo do uzyskania pomocy finansowej w trybie art. 184 ust. 1 ustawy o Służbie Więziennej pomimo braku spełnienia przesłanek przyznania tejże pomocy, tj. zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych powoda (spełnienie przesłanki negatywnej z art. 187 pkt 2 i z art. 172 pkt 1 ustawy o Służbie Więziennej wobec nieodpłatnego nabycia przez powoda wskazanego we wniosku o przyznanie pomocy finansowej domu jednorodzinnego), a jednocześnie braku istnienia zobowiązania finansowego powoda na uzyskanie wskazanego przez niego we wniosku o przyznanie pomocy finansowej domu jednorodzinnego i braku możliwości powstania tegoż zobowiązania oraz braku możliwości przyznania pomocy finansowej powodowi w celu zgodnym z ustawą o Służbie Więziennej, tj. na pokrycie wydatków powoda na uzyskanie wskazanego we wniosku o udzielenie pomocy finansowej domu jednorodzinnego.

Pełnomocnik pozwanego wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na występowanie w sprawie istotnych zagadnień prawnych, wyrażających się w pytaniach:

1. „Czy posiadanie lokalu lub domu w rozumieniu art. 187 pkt 2 Ustawy obejmuje również posiadanie na zasadzie umowy użyczenia, niezależnie od tego, czy w danym lokalu/domu zamieszkują osoby trzecie (np. rodzice/teściowie funkcjonariusza Służby Więziennej), o ile funkcjonariusz Służby Więziennej posiada lokal lub dom w zakresie odpowiadającym co najmniej przysługującej mu powierzchni mieszkalnej w rozumieniu Ustawy, czy też takie posiadanie jest irrelewantne prawnie dla spełnienia przesłanki z art. 187 pkt 2 Ustawy?”;

2. „Czy nabycie przez funkcjonariusza Służby Więziennej w służbie stałej prawa własności lokalu lub domu w miejscowości pełnienia służby lub w miejscowości pobliskiej, odpowiadającego co najmniej przysługującej temu funkcjonariuszowi powierzchni mieszkalnej zgodnie z Ustawą, po złożeniu wniosku o przyznanie pomocy finansowej na uzyskanie tegoż lokalu lub domu w trybie art. 184 ust. 1 Ustawy, a przed przyznaniem tejże pomocy, na podstawie innego tytułu prawnego (zdarzenia prawnego) niż wskazany we wniosku o przyznanie pomocy finansowej i nieodpłatnie, tj. bez powstania zobowiązania finansowego funkcjonariusza Służby Więziennej na uzyskanie lokalu lub domu, powodujące, iż powstanie zobowiązania finansowego na uzyskanie lokalu lub domu wskazanego we wniosku o przyznanie pomocy finansowej nie jest możliwe, ma wpływ na spełnienie przesłanek przyznania pomocy finansowej w trybie art. 184 ust. 1 Ustawy, w tym przesłanki negatywnej z art. 187 pkt 2 i z art. 172 pkt 1 Ustawy, przesłanki zaciągnięcia przez funkcjonariusza Służby Więziennej zobowiązania finansowego na uzyskanie lokalu lub domu w celu zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych funkcjonariusza oraz przesłanki przyznania funkcjonariuszowi pomocy finansowej w celu zgodnym z Ustawą, tj. w celu zrekompensowania części wydatków ponoszonych przez funkcjonariusza na uzyskanie lokalu lub domu w celu zaspokojenia jego potrzeb mieszkaniowych, czy też nabycie takie jest irrelewantne dla spełnienia przesłanek przyznania pomocy finansowej w trybie art. 184 ust. 1 Ustawy?”.

Pełnomocnik pozwanego wniósł o:

1. Rozpoznanie skargi kasacyjnej na rozprawie;
2. Uchylenie i zmianę wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 16 października 2015 r., sygn. IV Pa .../15 w całości i oddalenie apelacji powoda od

wyroku Sądu Rejonowego w S. z dnia 27 listopada 2014 r., sygn. IV P .../14 oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów postępowania przed sądem II instancji, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm prawem przewidzianych;

w razie stwierdzenia braku podstaw do orzeczenia co do istoty sprawy, o:

3. Uchylenie w całości wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 16 października 2015 r., sygn. IV Pa/15 i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w K.;

ponadto, w każdym wypadku wniósł o:

4. Zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów postępowania kasacyjnego, w tym na rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa kosztów zastępstwa procesowego, według norm prawem przewidzianych.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną z dnia 12 lutego 2016 r. pełnomocnik powoda wniósł o odmowę przyjęcia do rozpoznania skargi kasacyjnej, ewentualnie, w razie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, o jej oddalenie, jak również, o zasądzenie od skarżącego kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się uzasadniona.

Stosownie do art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej (jej podstaw) i jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, jeżeli skarga nie zawiera zarzutu naruszenia przepisów postępowania (bądź jeżeli taki zarzut okaże się niezasadny).

Oba zarzuty skargi kasacyjnej okazały się uzasadnione. W pierwszej kolejności należy wskazać, że Sąd Okręgowy w K. błędnie zinterpretował art. 170 ust. 1 w zw. z art. 171 w zw. z art. 172 pkt 1 w zw. z art. 184 ust. 1 w zw. z art. 187 pkt ustawy o Służbie Więziennej w zw. z art. 336 k.c. w zakresie w jakim Sąd ten przyjął, że posiadanie lokalu lub domu w rozumieniu art. 187 pkt 2 ustawy o Służbie Więziennej nie obejmuje posiadania lokalu lub domu na zasadzie umowy użyczenia, nie biorąc pod uwagę celu przyznania funkcjonariuszowi pomocy

finansowej, jak również pomijając wykładnię językową, która wprost wskazuje na rozumienie pojęcia „posiadanie”, użytego w art. 187 pkt ustawy o Służbie Więziennej zgodnie ze znaczeniem nadanym mu w art. 336 k.c., wobec faktu, że ustawodawca nie wskazał na inne znaczenie wskazanego pojęcia w rozumieniu niniejszej ustawy.

Dyrektywy interpretacji przepisów prawa nakazują w pierwszej kolejności dokonać wykładni językowej i ustalić sens normatywny danego wyrażenia przez ostateczne ustalenie znaczeń wszystkich jego zwrotów składowych (tj. poszczególnych słów lub zbitek słownych). Jeżeli w tekście prawnym brak tzw. legalnej definicji interpretowanego zwrotu, należy w pierwszym rzędzie sprawdzić, czy zwrot ten ma swoje ustalone znaczenie w języku prawniczym, a więc takie, które w niebudzący wątpliwości sposób jest powszechnie przyjęte w języku prawniczym (tj. panuje w stosunku do jego treści pełna zgodność w doktrynie). Przy takiej jednolitości pojmowania danego zwrotu, a zarazem przy jego jednoznaczności, należy przyjąć to znaczenie. Sposoby wykładni w oparciu o dyrektywy pozajęzykowe (systemowe i funkcjonalne) można natomiast zastosować dopiero w sytuacji, gdy wykładnia gramatyczna nie daje jednoznacznych wyników, jako że odwołanie się do spójności systemu prawnego w przypadku jednoznaczności wyrażenia o charakterze normatywnym ma walor nie interpretacyjny, lecz walidacyjny i może stać się podstawą do interwencji Trybunału Konstytucyjnego (por. M. Zieliński: Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki, Warszawa 2010, s. 31 i nast.).

Pojęcie „posiadania” jest jednoznacznie i jednolicie rozumiane w języku prawniczym jako stan faktycznego władztwa nad rzeczą. Jednocześnie posiadanie może być zależne bądź samoistne. Ustawodawca w art. 187 pkt 2 ustawy o Służbie Więziennej nie wskazał aby pojęcie posiadania miało w rozumieniu tego przepisu inne, węższe znaczenie od powszechnie przyjętego, przedmiotowa ustawa nie zawiera jakiegokolwiek definicji legalnej, która zawężyła by pojęcie „posiadania” np. wyłącznie do posiadania samoistnego, a zatem zgodnie z zasadą *lege non distinguente nec nostrum est distinguere* nie ma podstaw do takiego rozróżniania i przyjmowania, że chodzi tylko o posiadanie, które jest posiadaniem samoistnym lub posiadaniem na podstawie konkretnych tytułów prawnych. Nie ma również żadnych

przesłanek, aby ograniczać pojęcie „posiadania” użyte w omawianym tu przepisie jedynie do posiadania uzyskanego od osób trzecich, niebędących w relacji rodzinnej z funkcjonariuszem Służby Więziennej. Pozostaje to w zgodzie z założeniem racjonalności prawodawcy, bowiem racjonalny prawodawca to w pierwszym rzędzie taki, który racjonalnie posługuje się językiem przy tworzeniu aktów prawnych, a zatem nie nadaje pojęciu o utrwalonym w języku prawniczym znaczeniu nowej, odmiennej treści, nie określając jej jednoznacznie, np. poprzez definicję legalną. Co do zasady zaś, wykładnia systemowa lub historyczna nie może wpływać na rozumienie przepisu, którego treść nie budzi wątpliwości językowych - *clara non sunt interpretanda*.

Sąd Okręgowy rozpoznający niniejszą sprawę nie wziął również pod uwagę celu unormowania zawartego w art. 184 ust. 1 ustawy o Służbie Więziennej, który wynika z art. 170 ust. 1 wspomnianej ustawy, a którym jest zapewnienie funkcjonariuszowi Służby Więziennej lokalu mieszkalnego o określonej powierzchni mieszkalnej w miejscowości pełnienia służby lub w miejscowości pobliskiej. Regulacja ta nie ma zatem na celu wzbogacenia funkcjonariusza, czy też przyznania mu dodatkowych świadczeń lecz umożliwienie mu zaspokojenia swoich potrzeb mieszkaniowych. Pomoc finansowa nie będzie zatem przysługiwała w żadnym przypadku, kiedy te potrzeby są już zaspokojone. Ustawodawca uznał zaś, że stan zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych funkcjonariusza wyraża się w posiadaniu przez niego lub jego małżonka w miejscowości, w której pełni służbę, lub w miejscowości pobliskiej lokalu mieszkalnego w spółdzielni mieszkaniowej albo domu jednorodzinnego lub domu mieszkalno-pensjonatowego albo lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość, odpowiadającego co najmniej przysługującej mu powierzchni mieszkalnej, nie wskazując przy tym, aby pojęcie posiadania było rozumiane w niniejszej ustawie inaczej niż to wynika z odpowiednich przepisów Kodeksu cywilnego regulujących posiadanie.

Należy przy tym wyraźnie podkreślić, że nie narusza to uprawnień funkcjonariusza Służby Więziennej do uzyskania pomocy finansowej w sytuacji, gdy co prawda nabył on odpłatnie przed przyznaniem pomocy finansowej, a po złożeniu wniosku o jej udzielenie odpowiedni lokal mieszkalny, zaspokajający jego potrzeby mieszkaniowe, bowiem w takiej sytuacji cel wspomnianej regulacji istnieje nadal,

realizując się poprzez wsparcie finansowe funkcjonariusza, który samodzielnie (lub zaciągając w tym celu zobowiązanie finansowe) poniósł niezbędne koszty w celu zaspokojenia swojego prawa do uzyskania mieszkania w miejscowości pełnienia służby lub w miejscowości pobliskiej. Odróżnić jednak należy od tej sytuacji sytuację, w której funkcjonariusz nabywa odpowiedni lokal nieodpłatnie, w takiej bowiem sytuacji, nie potrzebuje on pomocy finansowej dla zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych, nie istnieje więc główna przesłanka do jej udzielenia.

Przyjąć zatem należy, że posiadanie lokalu lub domu w rozumieniu art. 187 pkt 2 ustawy o Służbie Więziennej obejmuje również posiadanie na zasadzie umowy użyczenia, niezależnie od tego, czy w danym lokalu/domu zamieszkują osoby trzecie (np. rodzice/teściowie funkcjonariusza Służby Więziennej), o ile funkcjonariusz Służby Więziennej posiada lokal lub dom w zakresie odpowiadającym co najmniej przysługującej mu powierzchni mieszkalnej w rozumieniu ustawy o Służbie Więziennej.

Za takim szerokim rozumieniem wspomnianego pojęcia zdaje się również przemawiać porównanie regulacji dotyczących przyznawania pomocy finansowej na gruncie nowej i poprzednio obowiązującej ustawy o Służbie Więziennej. W art. 91 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 26 kwietnia 1996 r. (jednolity tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 207, poz. 1761 ze zm.), będącym odpowiednikiem art. 187 pkt 2 obecnie obowiązującej ustawy o Służbie Więziennej, ustawodawca przewidział bowiem, że lokalu mieszkalnego nie przydziela się funkcjonariuszowi zajmującemu, w miejscowości pełnienia służby lub w miejscowości pobliskiej, lokal mieszkalny na podstawie decyzji administracyjnej, umowy najmu lub spółdzielczego prawa do lokalu, odpowiadający co najmniej przysługującej mu powierzchni mieszkalnej, lub dom lub który jest właścicielem lub współwłaścicielem, w części odpowiadającej co najmniej przysługującej mu powierzchni mieszkalnej, lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość lub domu, położonych w miejscowości pełnienia służby lub w miejscowości pobliskiej. W poprzednio obowiązującym stanie prawnym ustawodawca zdecydował się zatem wskazać enumeratywnie przypadki posiadania przez funkcjonariusza lokalu mieszkalnego lub domu, które wyłączają możliwość przyznania mu lokalu mieszkalnego, jak również pomocy finansowej na jego uzyskanie. Przyjmując zatem racjonalność ustawodawcy i podejmowanych

przez niego działań, nie sposób nie uznać, że zastępując poprzednio stosowaną, szczegółową regulację ogólnym pojęciem „posiadania”, bez wskazania jego odmiennego od ogólnie przyjętego na gruncie przepisów Kodeksu cywilnego rozumienia, ustawodawca dążył do ograniczenia zakresu jego zastosowania jedynie do posiadania samoistnego lub posiadania na podstawie jedynie określonych tytułów prawnych.

Przychylić się również należy do zarzutu skargi kasacyjnej dotyczącego naruszenia przez Sąd II Instancji art. 170 ust. 1 w zw. z art. 171 w zw. z art. 172 pkt 1 w zw. z art. 184 ust. 1 w zw. z art. 187 pkt 2 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej w zakresie, w jakim Sąd ten uznał, że istotne dla przyznania funkcjonariuszowi Służby Więziennej jest jedynie, czy miał on zaspokojone swoje potrzeby mieszkaniowe w momencie przyjmowania do służby oraz w momencie składania wniosku o przyznanie pomocy finansowej, natomiast nie ma znaczenia późniejsze nieodpłatne nabycie posiadania przez niego lokalu mieszkalnego lub domu o powierzchni mieszkaniowej co najmniej równej przysługującej mu na mocy przepisów ustawy o Służbie Więziennej powierzchni mieszkaniowej, a w szczególności, w zakresie w jakim Sąd ten nie wziął pod uwagę celu regulacji art. 184 ust. 1 ustawy o Służbie Więziennej.

Biorąc pod uwagę cel, jakiemu służy regulacja zawarta w art. 184 ust. 1 ustawy o Służbie Więziennej, a którym jest umożliwienie zamieszkiwania funkcjonariusza w stałej służbie w miejscowości pełnienia służby lub miejscowości pobliskiej, dla zapewnienia prawidłowego pełnienia służby, Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę w pełni akceptuje poglądy wyrażane już w tym zakresie przez Sąd Najwyższy, że dla oceny, czy funkcjonariuszowi Służby Więziennej przysługuje uprawnienie do pomocy finansowej na uzyskanie lokalu mieszkalnego, o jakiej mowa w art. 171 pkt 2 wspomnianej ustawy, istotne znaczenie ma w pierwszej kolejności, czy takie prawo przysługuje mu w dacie uzyskania statusu funkcjonariusza Służby Więziennej w służbie stałej, tj. czy w tej dacie ma on zaspokojone potrzeby mieszkaniowe w miejscu pełnienia służby. Posiadanie zaspokojonych potrzeb mieszkaniowych w tej dacie skutkuje przyjęciem, że jego prawo do zamieszkiwania w miejscu pełnienia służby pozostaje zaspokojone, co prowadzi do konkluzji o braku uprawnień do żądania od

pracodawcy realizacji prawa do lokalu, o jakim mowa w art. 171 ustawy, zarówno wobec treści art. 187 pkt 2 ustawy, jak i w przypadku późniejszego zbycia lokalu, wobec treści art. 187 pkt 4 ustawy o Służbie Więziennej. W sytuacji, gdy wstępując do służby stałej, funkcjonariusz nie posiada zaspokojonych potrzeb do lokalu mieszkalnego położonego w miejscowości pełnienia służby lub miejscowości pobliskiej, przysługuje mu prawo do lokalu mieszkalnego, które realizuje się w pierwszej kolejności przez przydział odpowiedniego lokalu (art. 171 pkt 1 ustawy) bądź, w razie nieprzyznania takiego lokalu w drodze decyzji administracyjnej, przez przyznanie pomocy finansowej na uzyskanie lokalu mieszkalnego (art. 171 pkt 2 ustawy). Podstawową formą pomocy funkcjonariuszom w uzyskaniu mieszkania jest zatem przydział lokalu w drodze decyzji. Dopiero, gdy przydziału takiego nie dokonano, w grę mogą wchodzić inne przewidziane ustawą świadczenia, w tym pomoc finansowa, która jest alternatywną formą spełnienia prawa do lokalu mieszkalnego oraz konsekwencją niezrealizowania uprawnienia funkcjonariusza, który ma prawo do otrzymania lokalu mieszkalnego. Oba uprawnienia powiązane są w sposób oczywisty z przesłanką niezaspokojenia potrzeb mieszkaniowych w miejscu pełnienia służby lub miejscowości pobliskiej oraz tylko do czasu występowania tej przesłanki mogą być realizowane. Pomoc finansowa jest świadczeniem, którego przyznanie następuje na wniosek funkcjonariusza, dopiero po złożeniu wniosku wraz z wymaganą dokumentacją organ może prowadzić postępowanie w sprawie przyznania takiej pomocy. Nie oznacza to jednak, że jako miarodajny dla oceny, czy funkcjonariusz spełnia przesłanki przyznania prawa do lokalu mieszkalnego, a zatem czy zrealizowany został warunek przyznania pomocy mieszkaniowej, o jakim mowa w art. 184 ust. 1 w związku z art. 187 ustawy, należy uznać moment złożenia wniosku (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia: 11 lutego 2014 r., I PK 167/13, OSNP 2015 nr 5, poz. 60 i 5 marca 2014 r., II PK 141/13, LEX nr 1448392).

Inaczej rzecz ujmując, ustawodawca uzależnił pomoc finansową od spełnienia trzech przesłanek. Wymaga mianowicie, aby funkcjonariusz, po pierwsze, spełniał warunki do przydzielenia mu lokalu na podstawie decyzji administracyjnej (art. 184 w związku z art. 172 ustawy), po drugie, nie uzyskał przydziału lokalu, po trzecie, podjął czynności prawne zmierzające do uzyskania

lokalu mieszkalnego.

Celem unormowania wynikającego z art. 184 ust. 1 ustawy o Służbie Więziennej jest pomoc funkcjonariuszowi w zaspokojeniu jego potrzeb mieszkaniowych. Sąd Najwyższy w swoim orzecznictwie przyjmuje, że wstępnym warunkiem osiągnięcia tego celu jest zaciągnięcie przez funkcjonariusza zobowiązania finansowego prowadzącego do nabycia prawa do lokalu. Pomoc finansowa oznacza udział w kosztach wykonania tego zobowiązania. W związku z powyższym uprawnienie do pomocy finansowej w celu zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych ocenia się na datę złożenia wniosku o tę pomoc, badając, czy funkcjonariusz przed tym dniem zaciągnął zobowiązanie „na uzyskanie lokalu mieszkalnego” w celu „zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych”. (por. też orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2013 r., II PK 120/13 oraz z dnia 20 grudnia 2013 r., II PK 86/13 - niepublikowane i z dnia 10 kwietnia 2014 r., II PK 178/13, LEX nr 1464691). Stan „niezaspokojenia potrzeb mieszkaniowych” należy zaś rozumieć jako nieprzydzielenie w drodze decyzji administracyjnej lokalu mieszkalnego funkcjonariuszowi, który w dniu wstąpienia do służby stałej nie posiadał takiego lokalu (i nie posiadał go jego małżonek) w miejscu pełnienia służby lub w miejscowości pobliskiej i nie posiada go nadal przed zaciągnięciem zobowiązania kredytowego. Z tego wynika, że okoliczność zaciągnięcia przez funkcjonariusza kredytu, za który następnie nabywa lokal mieszkalny w miejscu pełnienia służby lub w miejscowości pobliskiej, nie niweczy przesłanki „niezaspokojenia potrzeb mieszkaniowych”, uprawniając funkcjonariusza do uzyskania pomocy finansowej, będącej w tym wypadku formą partycypacji w spłacie kredytu (tak np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 września 2015 r., III PK 7/15, LEX nr 1816597).

Wykładnia przedmiotowych przepisów dokonywana przez Sąd Najwyższy nie prowadzi zatem do uznania, że relewantny dla przyznania funkcjonariuszowi Służby Więziennej jest jedynie stan zaspokojenia jego potrzeb mieszkaniowych w dniu przyjęcia do służby i w dniu złożenia wniosku, bowiem spełnienie celu udzielenia pomocy finansowej przed jej przyznaniem w konkretnym przypadku powinno zawsze skutkować odmową jej przyznania. Odmienna jest bowiem sytuacja funkcjonariusza, który zaciąga zobowiązanie finansowe i jeszcze przed

przyznaniem pomocy finansowej nabywa lokal mieszkalny lub dom odpowiadające co najmniej przysługującej mu na mocy przepisów powierzchni mieszkalnej oraz funkcjonariusza, który zobowiązania takiego nie zaciąga, a już po złożeniu wniosku o przyznanie pomocy finansowej nabywa odpowiednią nieruchomość nieodpłatnie. W tym drugim przypadku dochodzi bowiem do skonsumowania celu uprawnienia przyznanego w art. 184 ust. 1 ustawy o Służbie Więziennej, podczas, gdy w sytuacji zaciągnięcia przez funkcjonariusza zobowiązania finansowego na nabycie nieruchomości do osiągnięcia celu przewidzianego w tym przepisie w rzeczywistości nie dochodzi, zaś funkcjonariusz zachowuje uprawnienie do otrzymania pomocy finansowej, która jedynie zmienia swoje przeznaczenie, jako środek do częściowej spłaty zaciągniętego zobowiązania, a nie środek do sfinansowania bezpośrednio zakupu lokalu czy też domu. Świadczenie przyznane w tym przepisie stanowi bowiem formę pomocy dla funkcjonariusza w uzyskaniu miejsca zamieszkania spełniającego jego potrzeby, nie zaś dodatkową gratyfikację, czy też środek mający prowadzić do wzbogacenia się funkcjonariusza.

Zatem, nabycie przez funkcjonariusza Służby Więziennej w służbie stałej prawa własności lokalu lub domu w miejscowości pełnienia służby lub w miejscowości pobliskiej, odpowiadającego co najmniej przysługującej temu funkcjonariuszowi powierzchni mieszkalnej zgodnie z ustawą o Służbie Więziennej, po złożeniu wniosku o przyznanie pomocy finansowej na uzyskanie tegoż lokalu lub domu w trybie art. 184 ust. 1 ustawy, a przed przyznaniem tejże pomocy, na podstawie innego tytułu prawnego (zdarzenia prawnego) niż wskazany we wniosku o przyznanie pomocy finansowej i nieodpłatnie, tj. bez powstania zobowiązania finansowego funkcjonariusza Służby Więziennej na uzyskanie lokalu lub domu, powodujące, iż powstanie zobowiązania finansowego na uzyskanie lokalu lub domu wskazanego we wniosku o przyznanie pomocy finansowej nie jest możliwe powoduje, że odpada główny cel przyznania pomocy finansowej, o której mowa w art. 184 ust. 1 ustawy o Służbie Więziennej, co powoduje, że przyznanie tej pomocy nie jest dopuszczalne.

Sąd winien zatem badać, czy także po złożeniu przez funkcjonariusza wniosku o przyznanie pomocy finansowej nie doszło do nabycia przez niego nieruchomości w sposób, który powodowałby, że cel udzielenia pomocy przestaje

być aktualny.

W związku z powyższym orzeczono jak w sentencji, zgodnie z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

O kosztach orzeczono na podstawie art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.

kc